
ARKADI & BORIS
STRUGATKI
REFLEX SPONTAN

REFLEX SPONTAN

de Strugatki Arkadi & Strugatki Boris

Traducerea Ion Hobana

I.

URM se plictisea.

De fapt plictiseala – reacţie la uniformitate şi monotonie, nemulţumirea de sine însuşi, pierderea interesului pentru viaţă – nu este proprie decât omului şi câtorva animale. Pentru a te plictisi trebuie să ai un sistem nervos perfect organizat. Trebuie să poţi să gândești sau, cel puţin, să suferi. URM nu avea sistem nervos în sensul obişnuit al acestui cuvânt. El nu putea să gândească şi, încă mai puţin, să sufere. Nu ştia decât să perceapă, să înregistreze şi să acţioneze. Şi totuşi fu cuprins de plictiseală.

După plecarea Stăpânului, în jurul lui nu mai rămăsese nici un lucru demn de reţinut. Or, acumularea de amintiri devenise scopul existenţei sale. Era posedat de o curiozitate niciodată satisfăcută, de o sete fără leac de a percepe şi a înregistra cât mai mult. Toate faptele şi fenomenele necunoscute erau bune pentru el, cu condiţia ca poziţia lor în timp şi spaţiu să facă din ele o sursă de senzaţii pentru cel puţin unul dintre cele cincisprezece organe de simţ ale sale. Când în preajma lui nu se aflau nici fapte, nici fenomene necunoscute, trebuia să le caute.

Or, tot ceea ce se găsea împrejurul lui în acea clipă îi era cunoscut şi răscunoscut, până la cel mai mic amănunt, până la cea mai subtilă nuanţă. Îşi amintea din primul moment al existenţei sale de această vastă încăpere pătrată cu pereţii cenuşii şi aspri, de tavanul scund şi de uşa de fier. Aici domnea totdeauna acelaşi miros de metal încins şi de ulei izolant. De undeva de sus răzbătea un zgomot surd şi nelămurit, pe care oamenii nu puteau să-l distrugă decât cu ajutorul aparatelor, dar pe care URM îl auzea foarte bine. Tuburile luminescente erau stinse, dar URM vedea perfect datorită luminii infraroşii şi impulsiunii radarurilor sale.

Deci URM se plictisea şi hotărî să pornească în căutarea unor impresii noi. De la plecarea Stăpânului trecuse jumătate de ceas. Şi URM ştia din experienţă că nu se va întoarce curând. Această ultimă circumstanţă nu era lipsită de însemnătate. Într-o zi, URM făcuse de capul său o mică plimbare prin încăpere. Stăpânul îl surprinsese şi făcuse astfel încât, devorat de

curiozitate, URM nu mai putuse o vreme să se mişte şi nici măcar să-şi rotească antena radarului.

URM se legănă şi înainta greoi. Podeaua de ciment răsună sub tălpile sale groase de cauciuc. URM se opri o clipă să asculte şi chiar se aplecă. Dar în gama de sunete a vibraţiilor cimentului nu era nici unul necunoscut şi URM îşi reluă mersul către peretele din faţă. Se apropie, gata să-l atingă. Peretele mirosea a beton umed şi a fier ruginit. Nimic nou. Atunci URM făcu stânga-mprejur, zgâriind peretele cu cotul său de oţel, traversă camera în diagonală şi se opri în faţa uşii. Nu era chiar uşor s-o deschidă. O examină o clipă, comparând ceea ce vedea cu ceea ce ştia dinainte. Apoi întinse cleştele zimţat al mâinii sale stângi, apucă cu dibăcie mânerul şi-l întoarse. Uşa se deschise cu un scârțiit prelung. În sfârșit, un lucru interesant. Şi timp de câteva minute URM deschise şi închise uşa, când mai repede, când mai încet, ascultând şi înregistrând. Apoi trecu pragul şi se pomeni în faţa unei scări înguste şi destul de înalte, cu trepte de piatră. URM numără instantaneu optsprezece până la primul palier, care era luminat. Ştia ce sunt treptele şi începu să le urce fără grabă. De pe palier, o altă scară – de lemn şi cu zece trepte – ducea mai sus. La dreapta se deschidea un coridor larg. După o clipă de ezitare, URM o luă la dreapta. Nu ştia de ce. Coridorul nu era mai interesant decât scara. E drept că aceasta era mult mai strâmtă.

Era cald şi coridorul era viu luminat de razele infraroşii care izvorau din cilindrii suspendaţi chiar deasupra parchetului. URM nu văzuse niciodată calorifere, aşa că cilindrii îi atraseră atenţia. Se aplecă şi apucă unul dintre ei, cu amândoi cleştii. Se auzi un trosnet sec, urmat de un zgomot de metal sfărâmat şi un nor des de aburi calzi țâșni spre plafon, strălucind ca o bucată de soare. O țâșnitură de apă împroşcă picioarele lui URM. Fără să-i dea atenţie, acesta ridică cilindrul la înălţimea capului, îl examină, desprinse din carapacea care-i acoperea pieptul tijele suple ale micromanipulatoarelor şi studie cu atenţie ruptura cilindrului. Apoi micromanipulatoarele îşi reluară locul, cilindrul căzu pe parchet şi URM plecă, bălăcindu-se în băltoacele de apă. Când ajunse la capătul coridorului, o inscripţie roşie se aprinse deasupra unei uşi scunde. „Atenţie! Nu intraţi fără costum de protecţie!”, citi URM. Cunoştea sensul cuvântului „Atenţie!”, dar ştia, de asemenea, că el se adresa totdeauna

oamenilor. N-avea deci de ce să-l ia în seamă. Întinse braţul şi împinse uşa.

Înăuntru nu lipseau lucrurile noi şi interesante. URM se afla la intrarea unei săli vaste, pline cu obiecte de metal, de piatră şi material plastic. În mijloc se înălţa o construcţie cilindrică de beton, acoperită în partea superioară cu o placă de fier sau de plumb. Nenumărate cabluri porneau din ea către pereţii pe care se aflau mari panouri de marmură înţesate cu mânere şi cadrane lucitoare. Construcţia de beton era împrejmuită cu un grilaj de aramă. Tije strălucitoare, terminate cu cleşti asemănători mâinilor lui URM, atârnau din tavan.

Mergând fără zgomot pe lespezile podelei, URM se apropie de grilaj şi-i făcu înconjurul. Se opri o clipă şi-l înconjură din nou. Nu exista nici o trecere. Atunci URM întinse piciorul şi trecu fără greutate prin grilaj, luând cu el câteva sfărâmături agăţate de umeri. Se opri la doi paşi de construcţia de beton. Capul său rotund ca un glob se mişca prudent la dreapta şi la stânga. Scoicile de ebonit ale receptoarelor sale acustice se agitau în toate sensurile, antenele radarurilor tremurau. Acoperişul de plumb emitea raze infraroşii, sesizabile chiar în această sală foarte încălzită. Dar de acolo pornea şi o radiaţie necunoscută. URM vedea foarte bine datorită aparatelor sale cu raze X şi gama şi i se păru că acoperişul era transparent şi că dedesubtul lui se deschidea un puţ strâmt şi fără capăt, plin de o pulbere luminoasă. Din adâncurile memoriei sale, URM primi un ordin: Părăseşte imediat aceste locuri! Nu ştia când şi cine îi dăduse acest ordin. Fără îndoială că îl cunoştea venind pe lume, după cum cunoştea multe alte lucruri pe care nu le văzuse şi nu le încercase niciodată. Totuşi, nu se supuse. Curiozitatea fu mai puternică. Se aplecă asupra construcţiei de beton, întinse cleştii şi, cu un efort, ridică acoperişul de plumb.

Un val de raze gama îl orbi. Pe panourile de marmură se aprinseră becuri roşii şi o sirenă începu să urle. Prin mâinile sale, devenite transparente, URM zări interiorul puţului de beton; lăsă capacul şi spuse cu o voce de bas răguşit:

— Pericol! Gefahr! Danger!

Ecoul se rostogoli prin sală şi se stinse. URM făcu stânga-mprejur şi se grăbi spre ieşire. Şocul provocat de afluxul de particule radioactive înregistrat de aparatele sale de control îl împingea să părăsească sala. Desigur, nici cea mai penetrantă radiaţie, nici puternicele fluxuri de particule nu puteau să-i facă

vreun rău. Ar fi putut chiar să poposească fără urmări în zona activă a reactorului. Dar, creându-l, stăpânii lui îl dăruiseră cu reflexul de a ocoli cât mai pe departe sursele de radiaţie intensă.

URM ieşi pe coridor, închise cu grijă uşa în urma lui şi, trecând peste caloriferul pe care-l smulsese, ajunse din nou pe palier. Acolo zări imediat o persoană care cobora iute pe scara de lemn.

Persoana era mult mai mică decât Stăpânul. Purta veşminte de culoare deschisă, foarte largi, şi părul de culoarea aurului îi era extrem de lung. URM nu văzuse niciodată ceva asemănător. Aspiră un pic de aer şi simţi mirosul cunoscut de liliac alb. Stăpânul avea câteodată acelaşi miros, dar mai slab.

Pe palier era semiîntuneric, în timp ce scara din spatele fetei era viu luminată. Fără să observe imediat silueta lui enormă, ea îi auzi paşii şi se opri, întrebând enervată:

— Cine-i acolo? Tu eşti Ivaşev?

— Bună ziua, ce mai faceţi? spuse URM cu vocea lui răguşită.

Fata scoase un strigăt. Ieşind din întuneric, o umbră imensă înainta spre ea, o umbră cu un cap rotund şi strălucitor, cu ochi mici de sticlă, cu umeri cuirasaţi de o lărgime de necrezut şi cu braţe mari, articulate. URM puse piciorul pe prima treaptă de lemn şi fata ţipă din nou.

Nu i se întâmplase niciodată ca un om să nu-i răspundă la salut. Dar acest sunet straniu, pătrunzător şi, fără îndoială, nearticulat, nu corespundea cu nici unul dintre răspunsurile standard cunoscute de URM. Interesat, el înainta cu hotărâre către fata care se retrăgea. Treptele de lemn scârțâiau sub paşii lui.

— Înapoi! strigă fata.

URM se opri şi îşi înclină capul, ascultând.

— Înapoi, monstrule!

Cunoştea cuvântul „înapoi”. La această comandă trebuia să se întoarcă şi sa facă câțiva paşi în direcţia opusă, până la comanda „Stop”. Dar ordinele le dădea de obicei Stăpânul şi, pe deasupra, URM avea chef să-şi continue cercetările. Urcă deci mai departe, până ce ajunse la intrarea unei camere mici, foarte, luminoase.

— Înapoi! Înapoi! Înapoi! striga fata.

Dar URM, cu toate că înainta mai încet decât ar fi putut, nu se mai oprea. Încăperea cu cele două birouri, cu scaunele, planşa de desen şi dulapurile sale pline cu cărţi şi dosare groase îl interesa. În timp ce trăgea sertarele, deschidea dosarele şi citea cu voce tare explicaţiile scrise îngrijit cu tuş dedesubtul desenelor, fata se strecură în camera alăturată, se ghemui îndărătul unui divan şi puse mâna pe telefon. URM o vedea, căci avea un receptor optic la ceafă, dar această mică făptură cu păr lung nu-l mai interesa. Călcând peste hârtiile răspândite pe parchet, îşi continuă excursia. În spatele lui, fata striga la telefon:

— Nikolai Petrovici! Nikolai Petrovici! Eu sunt, Galea! Nikolai Petrovici, URM a intrat în birou. URM al dumneavoastră! Ursula-Robert-Maria... Aţi înţeles?... Nu ştiu... L-am întâlnit când ieşea din sala reactorului... Da, da, a fost în sala reactorului... Cum? Pe cât se pare, nu!

URM nu întârzie s-o asculte. Ieşi în salon şi încremeni ca lovit de trăsnet. Antenele negre ale radarurilor sale se agitau în toate direcţiile. Era uluit. Ceva strălucitor şi rece era suspendat pe peretele din faţă. În razele infraroşii, părea un pătrat cenuşiu de nepătruns, şi în razele obişnuite strălucea cu reflexe de argint. Dar nu asta îl uluia pe URM. În pătratul straniu vedea un monstru negru, cu un cap rotund, împănat cu antene care se agitau şi nu reuşea să priceapă unde se afla această fiinţă. Telemetrul vizual îl informase că până la obiectul necunoscut sunt doisprezece metri şi opt centimetri, dar radarul dezminţise imediat această informaţie, indicând: „Nu e nimic în afara unei suprafeţe verticale netede, care se află la... şase metri şi patru centimetri”. URM nu mai văzuse niciodată ceva asemănător şi niciodată radarul şi receptorii vizuali nu-i furnizaseră informaţii atât de contradictorii. De la început organismul său fusese astfel conceput încât simţea nevoia să clarifice şi să înţeleagă tot ceea ce întâlnea. Aşa că înaintă cu hotărâre, notând şi înregistrând ceea ce stabilea: „Distanţa dată de telemetru este egală cu cea indicată de radar, înmulţită cu doi...”. Intră în oglinda care se sfărâmă în bucăţi şi, lovindu-se de perete, se opri. Era limpede că nu mai avea ce face aici. URM râcâi tencuiala, o mirosi, se întoarse şi, fără să dea atenţie paznicului palid ca un mort care se agăţase de semnalul de alarmă, se îndreptă spre ieşire. Afară ningea şi vântul sufla în rafale. Întunecimi albe îl învăluiră.

II.

Când Nikolai Petrovici puse receptorul în furcă, Piskunov ajunsese în antreu şi se apucase să-şi îmbrace şuba.

— Unde te duci?

— Acolo...

— Nu te grăbi! Trebuie mai întâi să hotărâm ce-avem de făcut. Dacă maşina asta începe să zburde prin centrală.

— Centrala încă n-ar fi nimic, spuse Riabkin. Dar laboratoarele, depozitele... Şi dacă vine aici, în oraş?

Nikolai Petrovici reflecta, concentrat. Piskunov, nerăbdător, sărea de pe un picior pe altul, cu mâna pe mânerul uşii.

— Trebuie să alergăm acolo cu toţii, propuse timid Kostenko. Să-l găsim... şi... să-l imobilizăm.

Piskunov făcu o strâmbătură şi Riabkin, care răsucea cuierul căutându-şi haina, mormăi:

— Uşor de zis... De unde vrei să-l apuci? De fundul pantalonilor?... O greutate de jumătate de tonă, trei sute de kilograme de forţă vie în fiecare pumn... Ai face mai bine să taci, Kostenko. Eşti nou aici şi nu ştii nimic...

— Am găsit, spuse Nikolai Petrovici cu o voce hotărâtă. Eu am să telefonez la dormitor ca să-i chem pe stagiari. Tu, Riabkin, aleargă la garaj... Pe naiba! E sâmbătă şi toţi sunt la club... Du-te totuşi şi găseşte cel puţin trei şoferi. Trebuie să scoată buldozerele. De acord, Piskunov?

— Da, da, şi mai ales repede! Numai că...

— Tu, Piskunov, te duci la institut. Caută să afli unde-i URM şi telefonează imediat la garaj. Kostenko, du-te cu el. Şi mai iute, mai iute, tovarăşi! Blestematul! Numai de n-ar trece dincolo de porţi!

Îmbrăcându-și hainele, ieşiră pe uşă cu toţii odată. Riabkin alunecă şi-l lovi cu capul în spate pe Kostenko, care căzu în patru labe.

— Neîndemânaticule!

— Ţi-ai pierdut ochelarii?

— Nu, merge...

Vântul mâna rafalele de zăpadă cu furie, şuiera printre fire şi urla în dantelăria de oţel a stâlpilor de înaltă tensiune. Ferestrele vilei desenau dreptunghiuri de lumină de un galben murdar pe nămeţi. În rest, totul era cufundat în întuneric.

— Mă duc, spuse Riabkin. Fiţi atenţi, prieteni! Nu vă primejduiţi inutil!

Se împiedică din nou, căzu şi timp de un minut se agită în zăpadă, înjurând furtuna asta blestemată, pe acest porc de URM şi, în general, pe toţi cei care aveau vreun amestec oarecare în această treabă. Apoi şuba sa de culoare deschisă apăru la poarta grădinii şi el dispăru în vârtejurile de zăpadă.

Piskunov şi Kostenko o apucară pe şosea.

— Nu înţeleg, de ce buldozere? spuse Kostenko.

— Ai altă propunere?

— Nu-i vorba de asta... Pur şi simplu nu înţeleg. Vreţi să-l distrugeţi pe URM?

Piskunov suspină:

— Vrem să-l oprim.

Îşi ridică poalele şubei şi trecu peste un morman de zăpadă. Kostenko îl urmă încă nelămurit. În faţa lor se întindea un câmp înzăpezit, dincolo de el un drum. De cealaltă parte a drumului se afla centrala electrică.

Luând-o mai de-a dreptul, Piskunov intră pe un loc viran, unde în toamnă fuseseră puse temeliile unei noi clădiri. Kostenko îl auzi bombănind, în timp ce se împiedica de grămezile de cărămizi îngheţate şi de fiarele armaturii. Începea să fie greu de mers. Luminile institutului abia se mai zăreau prin învârtejirea de zăpadă.

— Aşteaptă..., spuse în sfârșit Kostenko. Devine dificil... Să ne odihnim un pic.

Piskunov se lăsă pe vine lângă el.

...Ce se întâmplase oare? Îl cunoşteau pe URM mai bine decât oricine de la institut. Fiecare şurub, fiecare electrod, fiecare bucăţică de sticlă a acestui splendid mecanism trecuse prin mâinile sale. Credea că poate să prevadă fiecare dintre mişcările lui în orice împrejurare. Şi iată că-şi părăsise pivniţa „fără autorizaţie” şi se plimba acum prin centrală. De ce?

Comportarea lui URM e comandată de „creierul” său, un aparat extrem de complex şi subtil, construit din spumă de germaniu şi de platină şi din ferită. Maşinile de calculat obişnuite au câteva zeci de mii de celule, aceste organe

elementare care primesc, păstrează şi dau semnale. Creierul lui URM cuprindea aproape optsprezece milioane de celule logice, ale căror programe prevedeau reacţiile la o multitudine de situaţii, la diferitele variaţii de împrejurări, ca şi executarea unui număr uriaş de operaţii. Ce putuse influenţa „creierul” lui URM, programul său? Radiaţia motorului atomic? Nu, acesta era înconjurat de un puternic ecran protector de zirconiu, gadoliniu şi oţel cu bor. În mod practic, nici un neutron, nici o singură rază gama nu poate să străpungă acest ecran. Atunci receptorii? Nu, astă seară încă erau în perfectă stare. Explicaţia comportării lui URM trebuie deci căutată în însuşi „creierul” lui. În program, un program nou şi complicat, pe care l-a stabilit chiar el, Piskunov... Programul... Iată despre ce-i vorba!

Piskunov se ridică încet.

— E un reflex spontan! spuse el. Evident, e un reflex spontan! Idiotul de mine!

Kostenko îl privi speriat:

— Cum? N-am înţeles...

— Eu am înţeles! E de la sine... Dar cui i-ar fi dat prin cap? Totul mergea atât de bine...

— Priveşte! strigă deodată Kostenko.

Scoase un „Ah!” şi sări în picioare. Un fulger albastru tremurător lumină cerul cenuşiu închis de deasupra institutului şi, pe fondul acestei aurore, siluetele negre ale clădirilor se conturară foarte precise şi, în acelaşi timp, aproape ireale în furtună. Linia luminoasă care marca limita institutului tremură şi se stinse.

— Transformatorul! spuse Piskunov cu voce înăbuşită. Substaţia se află exact în fata turnului reactorului. URM e acolo...

— Să alergăm! strigă Kostenko.

Se năpustiră. Vântul îi răsturna, se cufundau în găuri pline de zăpadă. Cădeau, se ridicau şi cădeau din nou.

— Mai repede, mai repede! spunea Piskunov.

Lacrimi smulse de vânt şi de emoţie îi curgeau pe obraji, îi îngheţau pe gene, îl împiedicau să vadă. Îl apucă pe Kostenko de mână şi îl târî după el, continuând să mormăie:

— Mai repede! Mai repede!

Fulgerul de deasupra institutului fusese observat şi în oraş. O sirenă urlă, ferestrele vilelor în care locuiau gardienii se luminară. Raza orbitoare a unui proiector mătură câmpul

deschis, smulgând din întuneric dunele de zăpadă şi pilonii liniei de înaltă tensiune. Apoi lunecă pe zidul de piatră care înconjura institutul şi se opri, în sfârșit, asupra porţilor lângă care se agitau mici siluete negre.

— Cine-i... acolo? întrebă Kostenko, care se sufoca.

— Paznicii. Miliţia, fără îndoială...

Piskunov se opri, se frecă la ochi şi continuă, cu vocea sugrumată:

— Porţile... le-au închis. Bravo! Deci... URM este încă acolo.

Evident, fusese dată alarma. Acum nu unul, ci trei proiectoare scormoneau spaţiul, de-a lungul zidurilor institutului. Vârtejuri de zăpadă dansau în lumina lor albastră. Printre urletele vântului se auziră strigăte. Cineva înjură. Apoi începură să uruie nişte motoare şi se auzi zgomot de şenile; buldozerele uriaşe ieşeau din garaj.

— Priveşte, Kostenko, spuse Piskunov. Priveşte cu atenţie. Asistăm la cea mai extraordinară vânătoare din istoria umană. Priveşte atent, Kostenko!

Kostenko îi aruncă o privire piezişă şi i se păru că faţa inginerului e scăldată în lacrimi. Poate că din pricina vântului...

Între timp, zgomotul şenilelor se deplasase spre dreapta. Buldozerele ajunseseră pe şosea. Se distingeau luminile farurilor lor.

— Cinci contra unu, murmură Piskunov. N-are nici o şansă.

Brusc, se petrecu parcă o schimbare de decor. Kostenko nu înţelese imediat ce se schimbase. Furtuna urla mai departe, vârtejurile de zăpadă continuau să măture solul, motoarele buldozerelor uruiau mereu, inexorabile şi ameninţătoare. Doar reflectoarele nu mai scotoceau câmpul. Se fixaseră asupra porţilor care erau acum larg deschise şi în preajma cărora nu se mai afla nimeni.

— Ce naiba se-ntâmplă? spuse Kostenko.

— Să fi...

Piskunov nu-şi isprăvi fraza. Îmboldiţi de acelaşi elan, alergară spre institut. Erau la abia două sute de paşi de porţi când Piskunov se lovi aproape de un om care alerga în sens invers, cu o puşcă în mână. Înspăimântat, omul urlă şi sări într-o parte dar Piskunov îl apucă de umăr şi-l opri.

— Ce e?

Celălalt, înnebunit, voia să se elibereze, dar curând îşi recapătă sângele rece şi scoase o înjurătură.

— El a scăpat, spuse el. A scăpat. A dărâmat porţile şi a fugit. Era gata să-l calce în picioare pe Makşev. Eu alerg după întăriri...

— Încotro a luat-o?

Miliţianul făcu un gest vag spre stânga:

— Parcă pe-acolo... Pe şosea...

— Atunci o să întâlnească buldozerele. Să mergem!

Deodată, ivindu-se din vijelie, ceva enorm înainta spre ei. Lumini roşii şi verzi îi făcură să clipească din ochi şi o voce aspră pronunţă fără nici o intonaţie:

— Bună ziua, ce mai faceţi?

— URM, opreşte-te! strigă Piskunov, cu o voce disperată.

Kostenko îl văzu pe miliţian alergând, pe Piskunov ridicând braţele şi agitându-și pumnii. Apoi silueta enormă, înconjurată de un nor de aburi, trecu prin faţă lui, ridicând sus picioarele şi dispăru în zăpadă.

III.

După ce închise cu grijă uşa, ca totdeauna, URM făcu un pas şi se opri. Spaţiul înconjurător era plin de sunete, de mişcări, de radiaţii. Un foc bengalic de unde radio ilumina noaptea. În faţa lui URM, la treisprezece metri cincizeci, se afla o clădire scundă, cu ferestre mari zăbrelite, ale cărei ziduri radiau o strălucitoare lumină infraroşie. Dintr-acolo se auzea un bâzâit puternic. Fulgii de zăpadă se roteau cu milioanele prin văzduh, şi cei care se aşezau pe URM se topeau şi se evaporau imediat, într-atât încălzise motorul atomic carapacea sa de oţel.

URM întoarse capul şi hotărî că obiectul de studiu cel mai interesant era clădirea scundă. Găsi intrarea imediat, după cărarea care ducea până acolo. Edificiul era înconjurat de un rând de brăduţi şi URM întârzie puţin ca să frângă un trunchi şi să-l examineze. Apoi deschise uşa şi intră într-o încăpere strâmtă.

Cei doi oameni aşezaţi la masă săriră în picioare, privindu-l înspăimântați. URM închise uşa, ba chiar trase zăvorul şi se imobiliză în faţa lor.

— Ce mai faceţi? spuse el.

— Tovarăşul Piskunov? întrebă unul dintre ei, năucit.

— Tovarăşul Piskunov e plecat, răspunse URM pe un ton indiferent. Ce să-i transmit?

Oamenii nu-l interesau. Ceea ce-i reţinea atenţia era o făptură mică şi păroasă, ghemuită într-un colţ. „E caldă, vie, are un miros pătrunzător, nu e om”, hotărî URM şi spuse:

— Bună ziua, ce mai faceţi?

— Mr-r-r-r! răspunse făptura cu curajul disperării, arătându-şi dinţii albi ascuţiţi şi se ghemui şi mai mult, în colţul său.

Foarte absorbit de câine, URM rămăsese absolut indiferent faţă de miliţieni, care profitaseră de asta ca să se baricadeze îndărătul mesei şi al dulapului şi îşi scoteau în grabă revolverele.

Cu coada între picioare, câinele scheună şi vru să fugă. Dar URM era mult mai rapid decât el, mult mai rapid decât orice animal. Fără zgomot, cu iuţeala fulgerului, corpul său se

întoarse, braţul i se alungi şi prinse câinele. În aceeaşi clipă răsună o împuşcătură; unul dintre miliţieni îşi pierduse sângele rece. Lovind cuirasa care alcătuia spatele lui URM, glonţul scoase un sunet metalic, ricoşă şi se înfipse în perete. O bucată de tencuială căzu pe podea.

— Sidorenko, nu trage! strigă celălalt miliţian.

URM lăsă câinele care tremura tot şi-i fixă pe cei doi oameni palizi, dar hotărâți, care stăteau în faţa lui cu armele în mâini. El adulmecă curios aerul îmbibat de mirosul necunoscut al pulberii fără fum. Câinele se refugiase între picioarele miliţienilor, dar URM nu-l mai luă în seamă. Se întoarse şi se îndreptă către cealaltă uşă, pe care se vedeau un craniu şi două tibii încrucişate, marcate de un fulger roşu. Stupefiaţi, miliţienii îl văzură pipăind încuietoarea cu degetele sale ca nişte cleşti. Uşa se deschise. Atunci venindu-şi în fire, se năpustiră pe urmele lui:

— Stai! Înapoi! Înapoi!

Se agăţau de şoldurile lui blindate, uitând totul pe lume, pierduţi de groază la gândul a ceea ce putea să facă monstrul de oţel pătrunzând în centrală. Dar URM nici nu-i băgă în seamă. Eforturile lor n-aveau nici un efect. Era ca şi cum ar fi vrut să oprească un tractor din mers. Atunci, unul dintre ei, dându-l înlături pe celălalt, trase întregul încărcător cu ţeava revolverului lipită de capul robotului. Sala de umplu de zgomotul detunăturilor.

URM se clătină. Scoica de ebonit a receptorului său acustic drept zbură în ţăndări. Antena curbă a radarului fu smulsă şi rămase atârnată de un fir. Bucăţi de sticlă sfărâmată căzură zăngănind.

URM nu fusese atacat niciodată până atunci. El nu avea instinctul autoapărării şi, desigur, n-avea şi nu putea să aibă nici o experienţă de luptă împotriva omului. Dar putea să confrunte faptele, să tragă concluzii logice şi să aleagă o linie de conduită care să-i garanteze maximum de securitate. Toate aceste operaţii mentale nu-i luară decât câteva fracţiuni de secundă. Apoi se răsuci şi înaintă spre oameni, cu cleştii săi groaznici întinşi ameninţător.

Miliţienii se despărţiră. Unul se refugie îndărătul tabloului de distribuţie, iar celălalt sări după blindajul de otel masiv al celui mai apropiat transformator, încărcându-și în grabă revolverul.

— Sidorenko! Fug în camera de gardă, telefonează, dă alarma! strigă el.

Dar Sidorenko nu izbuti să ajungă la uşă. URM se deplasa mult mai iute decât un om şi, imediat ce miliţianul ieşea dindărătul tabloului, din doi paşi era lângă el.

Atunci încercară să iasă în acelaşi timp. Zadarnic, URM alerga de la tablou la transformator cu viteza unui expres.

În urma unei mişcări neîndemânatice a robotului, tabloul se crăpase în două. Vântul sufla prin geamurile sparte de gloanţe.

În cele din urmă, acest joc îl plictisi pe URM şi el hotărî să nu se mai ocupe de cei doi oameni. Se opri brusc în faţa transformatorului şi-şi băgă mâna sub blindajul de protecţie. Miliţienii profitară de acest răgaz ca să țâșnească în camera de gardă. În aceeaşi clipă răsună un trosnet asurzitor şi un fulger albastru umplu încăperea cu strălucirea sa orbitoare. Lumina se stinse. Un miros acru de metal ars, de fum, de lac topit se răspândi pretutindeni. Buimăciţi, miliţienii nu înţeleseră imediat ce se întâmplase. Apoi zgomotul unor paşi grei răsună în camera în care se refugiaseră, şi o voce metalică spuse în întuneric:

— Bună ziua, ce mai faceţi?

Zăvorul căzu, uşa scârțâi, silueta colţuroasă a monstrului de metal apăru o clipă în prag şi uşa se închise din nou.

URM îşi continuă călătoria în curtea institutului, înfundându-se în zăpadă şi ridicându-şi picioarele mai sus ca de obicei. Întunecimea era atât de mare încât organul său vizual în infraroşu nu-i slujea în mod practic la nimic. Nu distingea decât un slab halou împrejurul pântecului şi al picioarelor sale, pe care se topeau şi se evaporau fulgii de zăpadă. Câteva siluete umane, uşor fosforescente, se iviră printre clădiri. Dar URM nu le dădu nici o atenţie. El mergea orientându-se după radar, cu toate că nu mai putea să evalueze distanţele din pricina antenei smulse de gloanţe.

Îl interesau luminile îndepărtate ale oraşului care scânteiau prin neguri şi pe care fasciculele albastre ale proiectoarelor le făceau şi mai captivante. Merse până lângă zid, ezită şi o luă la stânga. Ştia foarte bine că în ziduri există totdeauna deschizături. Curând ajunse la una dintre ele. Erau nişte porţi mari de fier. Şi, mai ales, erau încuiate. De dincolo se auzeau voci neliniştite şi, printr-o crăpătură, pătrundea o rază de lumină de un albastru strălucitor.

— Bună ziua, spuse URM şi împinse porţile care, bine închise, nu cedară.

De departe se auzea un zornăit metalic. În spatele porţilor se petreceau fără îndoială lucruri foarte interesante. URM împinse mai tare, apoi se dădu înapoi, lăsă capul pe spate şi se năpusti asupra porţilor, lovindu-le cu pieptul său blindat. Vocile de dincolo tăcură, apoi cineva strigă pe un ton șovăitor:

— Înapoi! Atenţie, nu trageţi asupra diavolului ăsta!

— Bună ziua, ce mai faceţi? spuse URM.

Şi, luându-și din nou avânt, se năpusti încă o dată. Porţile se prăbuşiră, smulse din țâțânile care se dovediseră mai fragile decât broasca. URM trecu peste ele ca peste o punte, în timp ce miliţienii se dădeau în lături, şi se pomeni în plin câmp, unde vijelia de zăpadă se dezlănţuia cu furie.

Înainta, abia reuşind să-şi păstreze echilibrul pe pământul arat şi acoperit cu zăpadă mişcătoare. Deodată, solul se prăbuşi sub paşii lui şi căzu în zăpadă, care se evapora în contact cu metalul încins. URM nu mai căzuse niciodată. Totuşi se sprijini imediat în mâini, braţele i se alungiră la maximum, genunchii i se îndoiră şi el se ridică.

Odată în picioare, rămase o clipă nemişcat, cercetând ceea ce se petrecea în jurul lui. În faţă, luminile vilelor scânteiau în noapte, în stânga, foarte aproape, se agitau trei siluete umane Mai departe se auzea uruitul unor maşini care înaintau una după alta către porţi.

Trecând pe lângă oameni, URM îi salută, recunoscând într-unul dintre ei pe Stăpân, cel care putea să-l priveze de posibilitatea de a se deplasa. URM îşi amintea foarte bine de asta, aşa că grăbi pasul. Stăpânul rămase în urmă şi dispăru în vârtejurile de zăpadă.

URM ajunse pe şosea şi, imediat, o lumină strălucitoare îl scălda din cap până-n picioare. Monştri metalici gigantici, purtând în faţa lor scuturi grele, veneau spre el. Se opriră, suflând cu mânie.

În picioare, la cinci paşi de primul buldozer, URM îşi rotea capul de la stânga la dreapta, repetând:

— Bună ziua, ce mai faceţi?

IV.

Nikolai Petrovici sări de pe buldozer. Speriat, şoferul strigă:

— Încotro, tovarăşe inginer?

În aceeaşi clipă, Piskunov apăru pe şosea. Zburlit tot (îşi pierduse căciula de blană alergând), cu mâinile înfundate în buzunarele şubei, el ocoli buldozerul şi se opri în faţa lui URM. Între ei erau abia cinci paşi. Asemenea unui turn, URM îl domina pe inginer cu întreaga lui statură. Şoldurile îi străluceau în lumina farurilor, pântecele înconjurat de un nor de aburi îi era umed. Capul său rotund, cu ochii mici de sticlă ca scoicile receptoarelor acustice, cu nişte urechi clăpăuge şi cu antena radarului ridicată ca un corn, te ducea cu gândul la măştile stranii şi caraghioase pe care băieţii de la ţară le fac din pepeni ca să sperie fetele. El îşi legăna capul în cadenţă şi urmărea fiecare mişcare a lui Piskunov.

— URM, ascultă-mi ordinele!

URM răspunse:

— Sunt gata.

Cineva izbucni într-un râs nervos.

Piskunov făcu câțiva paşi şi puse mâna lui înmănuşată pe pieptul lui URM. Degetele îi alunecară rapid pe cuirasă, căutând punctul esenţial, întrerupătorul circuitului care lega creierul robotului cu sistemul de forţă şi de mişcare. Atunci se petrecu un lucru neaşteptat pentru toţi, în afară de Piskunov, care se temea de el mai mult ca de orice. Memoria lui URM păstrase asociaţii, legând acest gest al Stăpânului de o bruscă incapacitate de a se mişca. Degetele lui Piskunov abia atinseseră cheia, când robotul se întoarse cu tot corpul dintr-o dată. Braţul său de oţel trecu pe deasupra capului lui Piskunov, care se feri în ultima clipă. Fără să se grăbească, URM făcu cale-ntoarsă. Nikolai Petrovici fu cel dintâi care-şi recapătă sângele rece.

— Ei, băieţi! strigă el. Încercuiţi-l cu buldozerele! Tăiaţi-i drumul spre porţi… Piskunov! Ei, Piskunov!

Dar Piskunov nu-l asculta. În timp ce buldozerele înaintau de ambele părţi ale şoselei, ridicând nori de zăpadă, el alerga după URM.

— Stop, URM! strigă cu o voce ascuţită. Opreşte-te, animalule! Înapoi! Înapoi!

Abia mai putea să respire, URM mergea din ce în ce mai repede şi distanţa dintre ei se mărea. În sfârșit, Piskunov se opri, îşi băgă mâinile-n buzunare şi, cu capul vârât între umeri. Îl privi pe URM îndepărtându-se. Nikolai Petrovici şi Riabkin îl ajunseră din urmă. Kostenko sosi ultimul.

— Chiar avea rost să fugi! spuse Nikolai Petrovici supărat.

Piskunov păru să nu-l fi auzit.

— Nu se mai supune, murmură el. Înţelegi, Nikolai? Nu se mai supune. Un reflex spontan... E limpede ca apa de izvor.

Nikolai Petrovici dădu din cap:

— Şi eu m-am gândit la fel.

— Ce poveste! exclamă Riabkin. E ca şi cum ai lăsa trenurile să-şi aleagă ele însele oraşul şi ruta.

— Ce-nseamnă reflex spontan? întrebă timid Kostenko.

Nimeni nu-i răspunse.

— Oricum, e magnific! spuse Nikolai Petrovici.

Îşi suflă nasul cu zgomot, băgă batista în buzunar şi reluă:

— Nu se mai supune! Asta-i bună...

— Să mergem! hotărî Piskunov.

Între timp, buldozerele se desfăşuraseră în semicerc şi se apropiau de URM, care-şi vedea de drum liniştit. Unul dintre ele îi ieşi în faţă pe şosea, altul venea din spate, iar celelalte trei se grăbeau din laturi, două din stânga şi unul din dreapta. URM observase de mult că încearcă să-l înconjure dar, fără să le dea atenţie, continuă să înainteze până ce lovi unul dintre ele cu pieptul, împinse, buldozerul se mişcă puţin şi şoferul apucă manetele de comandă. URM se dădu înapoi, îşi luă vânt şi se aruncă asupra maşinii. Se auzi un zgomot de fiare care se ciocnesc, scoțând scântei. În aceeaşi clipă, al doilea buldozer îşi lipi scutul de spatele lui URM, care se imobiliză, rotindu-şi doar capul de jur împrejur. Asemenea unor şerpi negri, micromanipulatoarele țâșniră de sub carapacea care-i acoperea pieptul, pipăiră partea superioară a scutului şi dispărură din nou. Alte două buldozere se apropiară din stânga şi din dreapta, blocând ultimele ieşiri. URM era prizonier.

— Tovarăşi ingineri! Tovarăşe Piskunov! Ce facem acum? strigă şoferul primului buldozer.

— Tovarăşul Piskunov e plecat. Ce să-i transmit? spuse URM.

Ridică pumnul şi lovi scutul de metal. Apoi reîncepu. Lovea cu regularitate, ca un boxer la antrenament, înclinându-se uşor de fiecare dată. Jerbe de scântei izvorau de sub pumnii săi enormi.

Piskunov, Nikolai Petrovici, Riabkin şi Kostenko sosiră în goană.

— Trebuie să facem ceva, repede, spuse Riabkin neliniştit. O să se schilodească!

Fără un cuvânt, Piskunov se urcă pe şenila buldozerului, dar Riabkin îl apucă de poalele şubei şi îl trase înapoi.

— Ce faci? îl întrebă Piskunov iritat.

— Eşti singurul care-l cunoaşte pe URM în cele mai mici amănunte, răspunse Riabkin. Dacă te loveşte... e o treabă care poate dura luni de zile. Trebuie să încerce altcineva.

— Are dreptate, îl sprijini Nikolai Petrovici. Am să...

Unul dintre muncitorii care-i înconjurau pe ingineri interveni:

— Alegeţi dintre noi! Suntem mai tineri, mai sprinteni.

— Mă duc eu, spuse Kostenko, cu un aer sumbru.

Nikolai Petrovici le aruncă o privire ironică:

— Cine dintre voi ştie ce trebuie făcut?

Tăcură.

— Vedeţi? Numai eu ştiu. Aşa că dacă mi se întâmplă... ceva... chemaţi-i pe asistenţi. Nu-l lăsaţi pe Piskunov să se apropie!

Îşi scoase şuba şi se urcă pe buldozer. Piskunov încercă să se smulgă din strânsoarea lui Riabkin.

— Lasă-mă, Riabkin! E o prostie! Eu însumi trebuie să...

Riabkin nu răspunse. Kostenko trecu de cealaltă parte şi-şi lăsă mâna greu pe umărul lui Piskunov, care se linişti, şi, mușcându-și buzele, începu să-l urmărească pe Nikolai Petrovici.

URM continua să se zbată. Partea inferioară a trupului său era ţinută solid de buldozere, dar partea superioară era liberă. Iute ca fulgerul, el se întorcea dintr-o parte într-alta, lovind scuturile buldozerelor cu pumnii săi de fier. Rotogoale de aburi urcau în jurul lui în întuneric. „Trei sute de kilograme de forţă vie în fiecare pumn”, îşi aminti Kostenko.

Cu dinţii strânși, ghemuit între buldozere la picioarele lui URM, Nikolai Petrovici aştepta momentul favorabil. Zgomotul metalului lovit îi răsuna dureros în urechi. Ştia că URM îl observase. Din când în când, ochii de sticlă se opreau asupra lui.

— Încetişor, încetişor, murmura Nikolai Petrovici din vârful buzelor. Încetişor, prietene! Nu lovi atât de tare, prostule!

Deodată, un sunet nou se auzi sub lovituri. Ceva cedase. Era braţul lui URM sau scutul unui buldozer? Nu se mai putea aştepta. Nikolai Petrovici plonjă sub pumnul lui URM şi se lipi de trupul lui. Şi din nou URM îi ului pe toţi. Braţele îi căzură. Zgomotul încetă. Se auziră din nou urletul furtunii pe câmp şi uruitul motoarelor. Palid şi scăldat în sudoare, Nikolai Petrovici se ridică şi întinse mâna către pieptul lui URM. Se auzi un pocnet sec. Luminile roşii şi verzi care străluceau pe umerii lui URM se stinseră.

— S-a făcut! suspină Piskunov şi închise ochii.

Imediat toată lumea începu să vorbească exagerat de tare, pretutindeni se auziră râsete şi glume. Şoferii îl ajutară pe Nikolai Petrovici să coboare. Piskunov îl îmbrăţişă.

— Acum, haidem la Institut, spuse el. Avem de lucru. Ne va trebui poate o săptămână, o lună... Dar e necesar să-l descotorosim pe URM de capriciile lui şi să facem din el un adevărat instrument universal de lucru.

V.

— Ce s-a petrecut deci cu URM? întrebă Kostenko. Şi ce este un reflex spontan?

Rupt de oboseală, cu chipul tras după această noapte albă şi agitată, Nikolai Petrovici răspunse:

— Vezi tu, URM a fost construit la comanda Departamentului comunicaţiilor interplanetare. Ceea ce-l deosebeşte de cele mai complexe maşini cibernetice este faptul că a fost conceput să lucreze în condiţii pe care nici programatorul cel mai genial nu le poate prevedea. De pildă, cine poate şti care vor fi condiţiile pe Venus? Poate că planeta e acoperită în întregime de oceane sau de pustiu... poate că de junglă sau de lavă arzătoare. Nu e posibil să trimiţi acolo oameni. E prea periculos. Aşa că vor fi trimişi zeci de URM-i. Dar ce program să le impui?... Din păcate, nivelul actual al ciberneticii nu ne îngăduie să-i învăţăm să „gândească” abstract...

— Adică?

— Ei bine... închipuie-ţi că trimitem o maşină cibernetică să prospecteze un loc necunoscut: să constate natura terenului, să descopere existenţa mineralelor, a florei şi faunei etc. Noi vrem să facă înconjurul locului respectiv, apoi să traverseze cercul astfel trasat prin mijloc, de la Nord la Sud. Dacă ştim că terenul e neted ca masa asta, maşina cibernetică poate fi extrem de simplă: unul sau două receptoare, o busolă giroscopică şi câteva relee. Zeci de mii de maşini de felul acesta conduc actualmente tractoarele şi secerătoarele-legătoare automotoare pe câmpurile sovhozurilor. Pentru asta, repet, trebuie ca terenul să fie relativ neted şi, cum se spune, fără capcane. Dar cum să facem dacă nu-l cunoaştem? Dacă e plin de râpe, de râuri adânci, de mlaştini? Robotul nostru riscă să se sfărâme, să se înece sau să se înnămolească... În vederea unor astfel de eventualităţi, trebuie să-l înzestrăm cu un „creier” mai complex, să-i furnizăm un program mult mai amănunţit. De pildă, putem să-l „deprindem” pe robot să caute vadurile, să-i interzicem să se aventureze în locurile adânci sau să se apropie de marginea râpelor. Putem să-l „învăţăm” să evite obstacolele sau, dacă e

posibil, să treacă peste ele, utilizând diverse dispozitive, cum ar fi puternicul sistem stabilizator al lui URM sau braţele şi picioarele sale... De asta l-am şi înzestrat cu braţe şi picioare, căci roţile sau şenilele sunt departe de a face faţă în toate cazurile.

— Toate sunt clare, spuse Kostenko nerăbdător. Ceea ce mă interesează...

— Altceva, continuă Nikolai Petrovici imperturbabil. Să spunem că programul nostru prevede că dacă robotul întâlnește un zid trebuie să-l ocolească. Dar n-am ţinut seama că pe teren poate fi un desiş. Pentru robot va fi acelaşi lucru ca un zid şi se va apuca să-l ocolească, de vreme ce ar fi putut foarte bine să treacă prin el.

— Înţeleg, spuse Kostenko.

— Sau, temându-se să nu se înnămolească, l-am „deprins” să evite terenurile moi. Şi el evită arăturile, nisipurile, turba – care nu prezintă nici o primejdie. Iată motivele pentru care trebuia să-l „învăţăm” pe robot să acţioneze în orice condiţii, chiar cele mai extraordinare, chiar cele despre care n-avem cea mai mică idee. Maşina noastră trebuia să dobândească noi calităţi, să „înţeleagă” că un desiş poate să prezinte aceleaşi caracteristici ca un zid, fiind de fapt altceva, şi că poate fi străbătut. Că dacă mlaştina declanşează semnalul „teren moale”, nu e totuşi singura în stare să producă acest efect. Într-un cuvânt, robotul trebuia să se deprindă să facă abstracţie de relaţiile logice particulare de genul „teren moale-mlaştină” sau „obstacol gros oprind lumina-zid”. Dar cum să-l „înveţi” asta?... Piskunov a propus atunci să creăm o maşină care să-şi stabilească singură programul. „Creierul” lui URM a fost dotat cu un program care-l incită în primul rând să umple celulele goale ale memoriei lui. Cu alte cuvinte, i-au inoculat lui URM „pasiunea” de a experimenta, de a căuta să afle lucruri noi. Acest program (pe care-l numim program intern) a fost aplicat pe programul principal şi se află în interacţiune cu el. Piskunov socotea că URM, aflându-se în faţa unui factor nou, neprevăzut, nu va da înapoi, nu va trece nepăsător, ci va căuta – în cadrul posibilităţilor oferite de programul principal – să ştie despre ce-i vorba şi apoi va depăşi obstacolul, dacă poate fi depăşit, sau va utiliza noile cunoştinţe în folosul programului principal. Înseamnă că, fără ajutorul omului, URM trebuia să aleagă linia

de conduită cea mai avantajoasă în fiecare caz dat. La drept vorbind, noi credeam că teoretic e posibil, dar practic...

Combinarea programului intern cu programul principal a zămislit mii de posibilităţi noi şi neprevăzute în reacţie la influenţele exterioare. Piskunov le-a calificat drept reflexe spontane. Aceste mici programe ivite spontan au înăbuşit, dacă se poate spune astfel, programul principal. Programul intern a devenit determinant şi URM a început „să se conducă” el însuşi.

— Şi ce-i de făcut?

— O să apucăm pe alt drum, răspunse Nikolai Petrovici, întinzându-se şi căscând. O să perfecţionăm capacităţile analitice ale „creierului”, sistemul de recepţie...

— Şi reflexul spontan? Nimeni nu se interesează de el?

— Şi încă cum! Piskunov are de pe acum o idee. URM-ii vor fi totuşi cei dintâi care vor pleca pe planetele necunoscute şi vor prospecta adâncurile submarine. Nu va fi nevoie să primejduim vieţi omeneşti... Ia ascultă, Kostenko, ce-ar fi să ne culcăm? Ai să lucrezi cu noi şi ai să ştii totul, pe cuvântul meu!...